

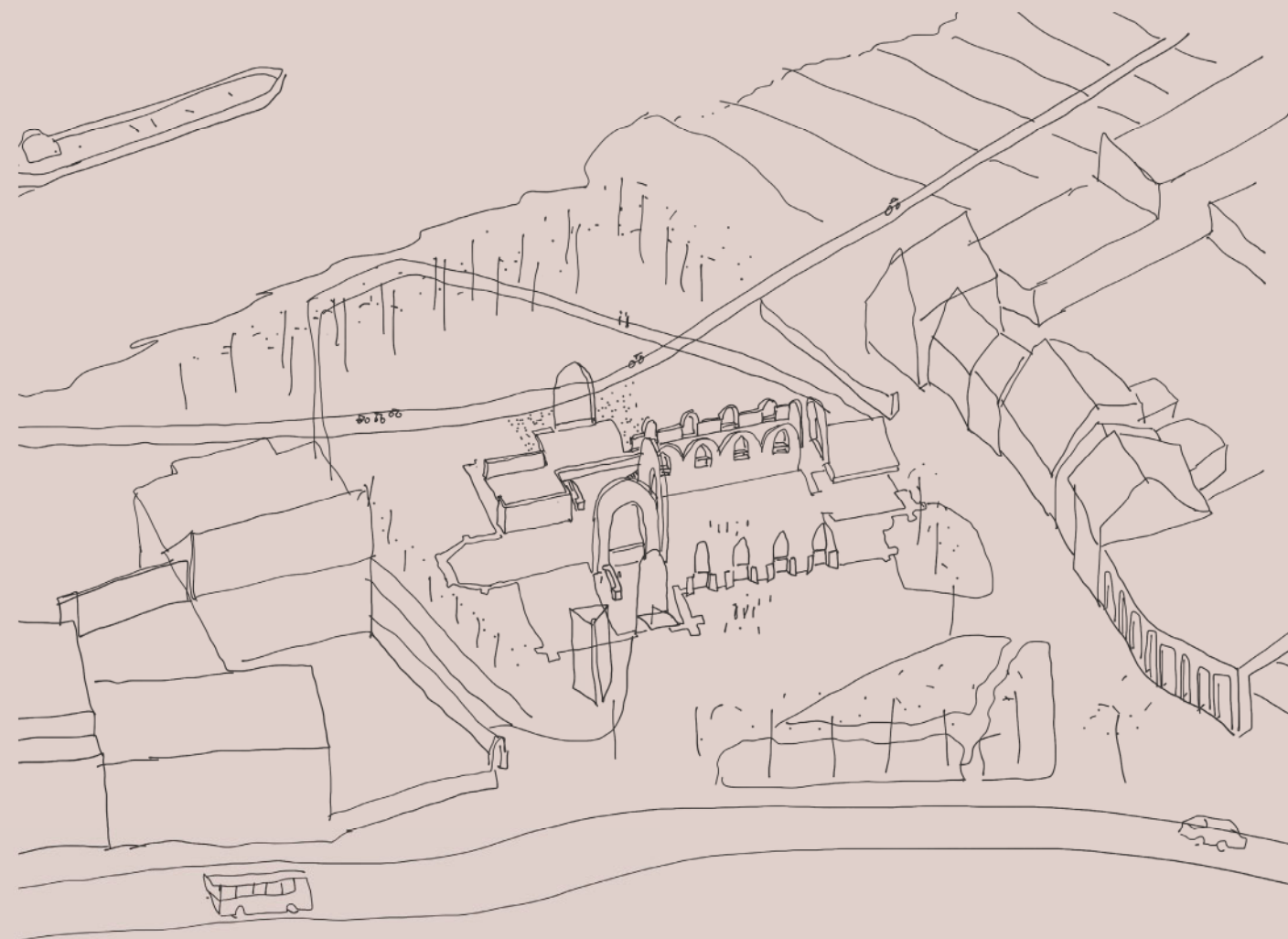
TV Tom Thys architecten - Studio Roma

i.s.m.

Sven Sterken KU Leuven

Util Structuurstudies

Henk Pijpaert Engineering

Kerk aan de stroom

Kern voor cultuur, ontmoeting en rust

Projectbundel

Open Oproep 40/04
De herbestemming van de Sint-Martinuskerk te Burcht

19.04.2021

Voorwoord

Parochiekerken zijn het symbool van een morele en sociale cohesie die rondom het Christelijk geloof zijn gevormd. Ze zijn het symbool van verbinding en gemeenschap en hebben lange tijd structuur aan onze samenleving gegeven. Parochiekerken vorm(d)en niet alleen het sociale hart van veel gemeenschappen. Door hun vaak monumentale schaal en bijzondere architecturale expressie spelen ze ook een unieke rol in de bebouwde omgeving: het zijn ruimtelijke en visuele bakens in het landschap. Het beeldbepalend karakter van de kerktoren is een belangrijke marker van identiteit: ze maakt een lokale identiteit zichtbaar op een bovenlokaal niveau.

De herbestemming van een parochiekerk biedt een unieke kans om deze ruimtelijke en sociale capaciteiten te herontdekken en op een hedendaagse manier te interpreteren. De ideeën die we uiteenzetten in dit document zijn een eerste aanzet om van de Sint-Martinuskerk een draaischijf te maken voor cultuur, ontmoeten en rust. Een draaischijf waar de actieve gebruiker centraal staat, maar die ook de minder betrokken burger triggert. Een draaischijf voor verrassende allianties en waar een nieuwe vorm van collectiviteit kan ontstaan. Ook ruimtelijk bezit de Sint-Martinuskerk het vermogen een verbindend element te worden en kan de herbestemming een katalysator vormen voor een nieuwe dynamiek op dorpsniveau. Het gebouw als schakel tussen dorp en Schelde.

*Beibhinn Delaney, Marie-Caroline Kawa, Tom Thys
Sofie Beyen, Ine Huybregts,
Charlotte Ardui, Sven Sterken*

Inhoudstafel

Ambitie voor Burcht: Dorp aan de stroom	01
Eén park tussen Schelde en Dorpsstraat	02
Een verdraaide kijk op de kerk: naar een verrassende ruimtelijke beleving	03
Een kerk als flexibele en toe-eigenbare gemeenschapsruimte	04
Plan +0	05
Plan +1, +2	06
Een nieuw perspectief in de kerk: openingen	07
Het gemeenschapscentrum: kruispunt van een rijk gemeenschapsleven	09
De bibliotheek: een publieke huiskamer	10
Het Cultuurcafé: gezicht en uitzicht	11
Een open kerk: de zaal als een overdekt plein	12
Het ensceneren van activiteiten	13
Een inspirerende ruimte voor cultuur en educatie	14
Een eigen plek voor de stille ruimte in de toren	14
Een handleiding bij het gebruik	15
Groen park aan de Schelde	15
Een sober maar tactiel materialenpalet	16
Visie op renovatiewerken	17
Duurzaamheid en technieken	18
Teamsamenstelling en visie op het proces en de werfopvolging	19
Raming ontwerpvoorstel en kostenbeheersing	20

Dit document werd opgemaakt in opdracht van gemeente
Zwijndrecht en team Vlaams Bouwmeester.
Contactpersoon: Tom Thys

Ontwerp: Charlotte Ardui, Sofie Beyen, Beibhinn Delaney,
Dave Depetter, Ine Huybregths, Marie-Caroline Kawa, Pieter
Ochelen, Henk Pijpaert, Sven Sterken, Tom Thys

TV Tom Thys architecten - Studio Roma
i.s.m. Sven Sterken KU Leuven
Util Structuurstudies
Henk Pijpaert Engineering

Wolvengracht 38/4b
1000 Brussel
België

T +32 (0)219 07 63
E info@tomthysarchitecten.be
BTW BE 0871 029 415

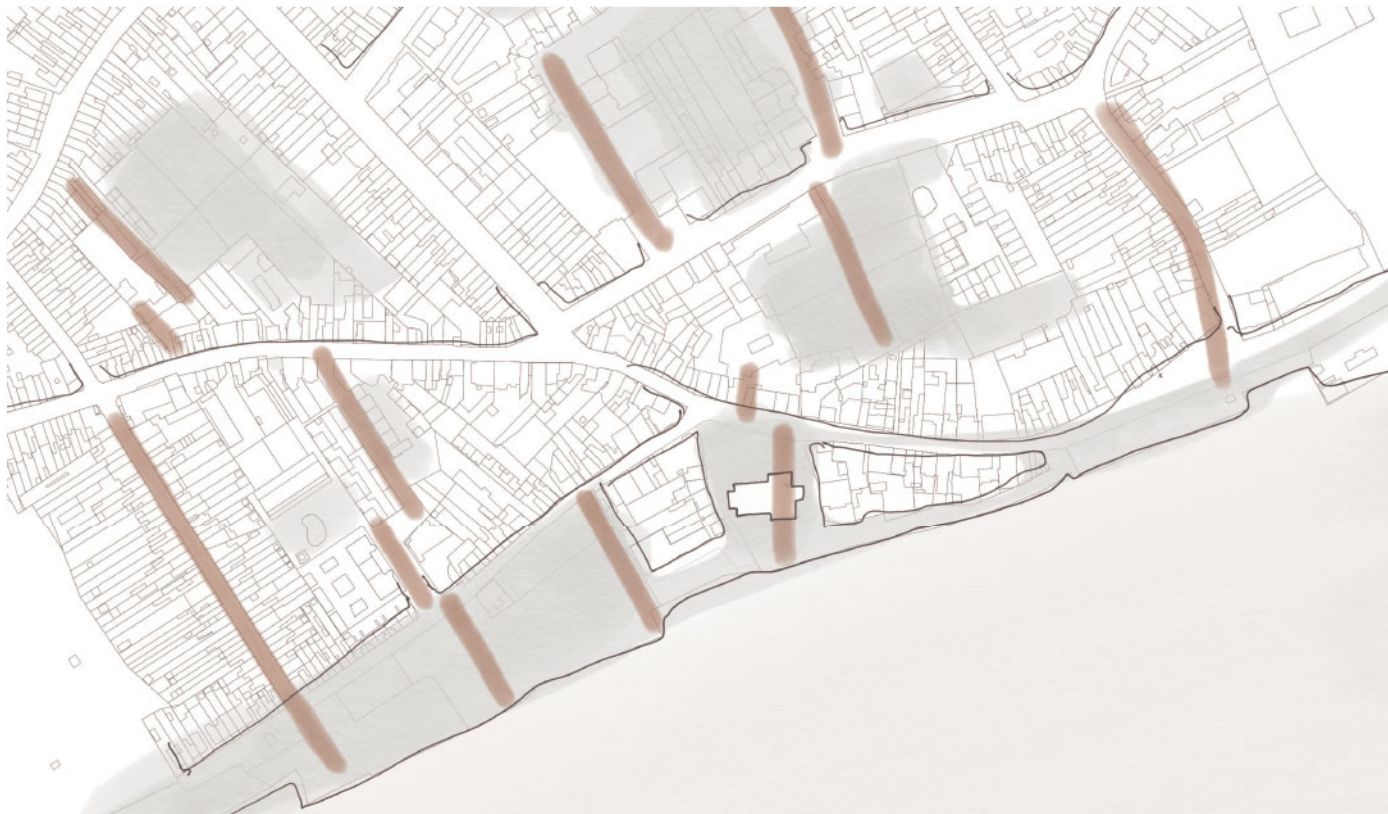
Ambitie voor Burcht: Dorp aan de stroom

1.

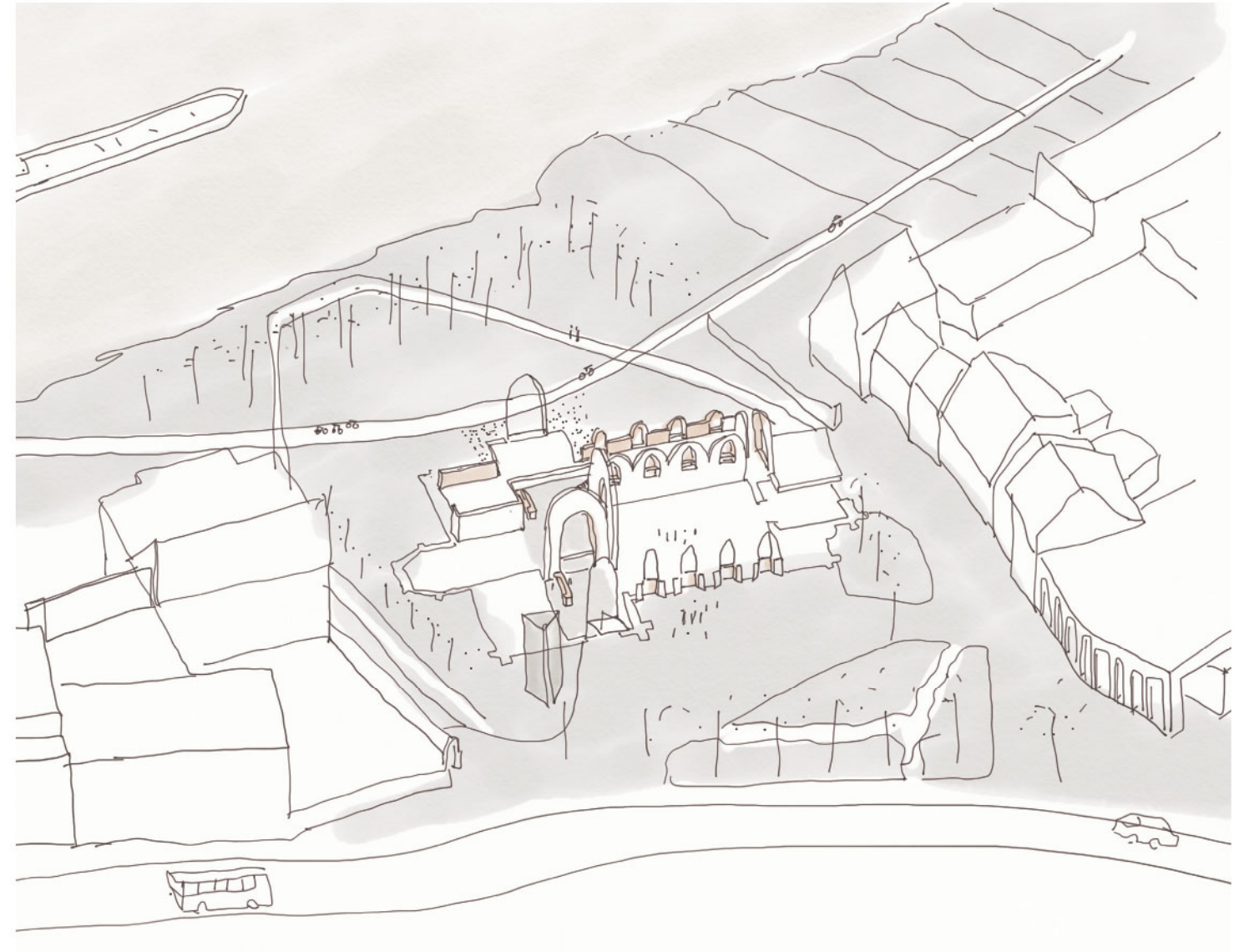

2.

3.

De Sint-Martinuskerk verschijnt vandaag als een echte 'burcht': een autonoom en introvert object dat geen verbinding maakt met het Kerkplein of de Schelde. Wij willen van deze kerk terug een verbindende kern maken door de site te reorganiseren volgens de bestaande ruimtelijke logica langs de Scheldeboorden. We ontwaren banden parallel met de rivier, die verschillende programma's en sferen aan elkaar rijgen, en dwars daarop een sequentie van inhammen, dokken, en informele verbindingen en doorsteken. We trekken deze logica door zowel op schaal van de site als die van het kerkgebouw. In het eerste geval versterken we de publieke ruimte rondom de kerk als geheel: één mooie parkruimte die de ruimte tussen de sterk lineaire Schelde en Dorpsstraat opspant. De reorganisatie van de kerk volgt dezelfde logica: de onderdelen van het programma worden ondergebracht in parallelle banden, en dwars verbonden via het transept. Op beide schaalniveaus besteden we daarbij bijzondere aandacht aan de 'grens' tussen de banden: via spaarzame maar gerichte openingen creëren we functionele, ruimtelijke of visuele verbanden. Zo maken we van de site een meerlagig geheel van ruimtes en plekken die zowel autonoom als in nauwe interactie met elkaar kunnen functioneren.

4.

Links:

1. Postkaartje: 'Burcht (Waes) Zicht op de Schelde'
2. Postkaartje: 'Burcht'
3. Analyse van de stedenbouwkundige situatie, banden en doorsteken

Rechts:

4. Conceptschets: banden dwars verbonden door het transept, diverse functionele, ruimtelijke en visuele verbanden

Eén park tussen Schelde en Dorpsstraat

Vandaag is het dorpsplein een amorf, rommelig geheel dat volledig verhard is en gedomineerd wordt door auto's. De dwarse inplanting van de kerk sluit het plein af van de Schelde; de fysieke verbindingen met de waterkant zijn nauw en hebben een weinig uitnodigend karakter. Het oeverparkje bezit niettemin een bijzondere kwaliteit: ondanks het weidse uitzicht heeft het een intiem karakter. Wij stellen voor om deze sfeer door te trekken tot de Dorpsstraat door drie principes toe te passen (zie schema's):

- 1) een 'directe' dwarsverbinding tussen de Dorpsstraat en het fietspad langs de oever via het transept van de kerk;
- 2) de organisatie van het programma in **banden parallel aan de Schelde**;
- 3) een 'indirecte' dwarsverbinding in de vorm van een **circulair pad** dat kerk en plein omarmt, als knipooeg naar de vroegere kruiswegen rond de kerken.

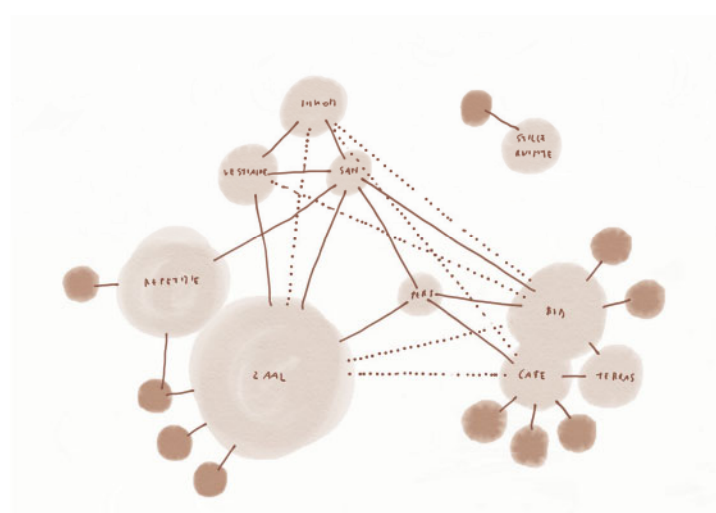
Daarnaast wordt de historische schaal en beslotenheid van het kerkplein (4) hersteld door middel van grasperken en bomen. Concreet introduceren we een groen massief, geïnspireerd op het verdwenen bouwblokje. Daardoor krijgen we, bij de benadering van de site langs de Dorpsstraat, strategische perspectieven op het groene park. Dankzij deze herstelde intimiteit, samen met de fysieke doorwaardbaarheid, visuele transparantie en functionele verwevenheid, ontstaat een gelaagde en gevarieerde buitenruimte die een grote diversiteit aan activiteiten in en rond de kerk mogelijk maakt. De hele site wordt zo een integraal deel van de dorpskern.

Links:

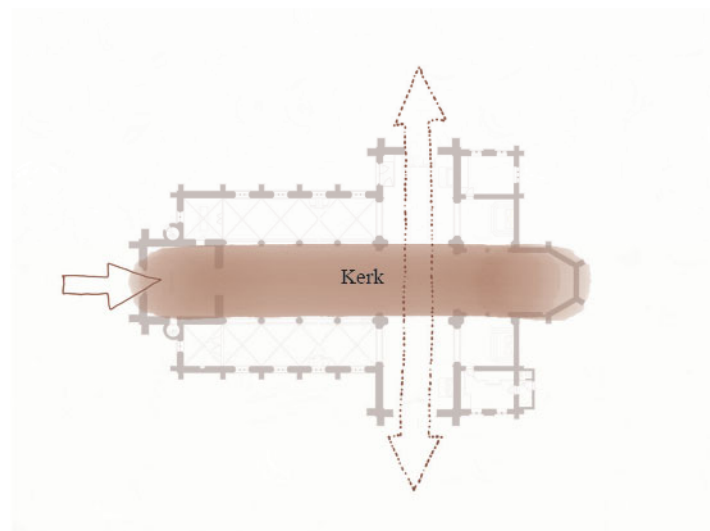
1. Schema Directe dwarsverbinding via het transept
2. Schema Parallele banden
3. Schema Circulair pad
4. Postkaartje: 'Burcht -De Kerk', 1912
5. Popp, Kopies, Atlas cadastrales parcellaire de la Begique 1842-1879
Kaart toont het verdwenen bouwblokje aan de Dorpsstraat.

Een verdraaide kijk op de kerk: naar een verrassende ruimtelijke beleving

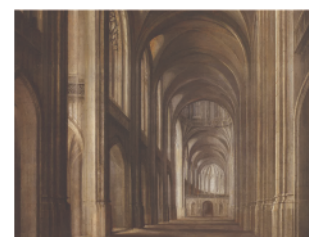
Een spil voor ontmoeting, cultuur en rust

Het vooronderzoek door Collectief Noord leidde tot de opgave om van de Sint-Martinuskerk een draaischijf voor ontmoeting, cultuur en rust te maken. Concreet moeten er recreatieve, educatieve, informatieve en culturele activiteiten kunnen plaatsvinden. Door dit breed programma is flexibiliteit van groot belang; de ruimtes moeten aanpasbaar zijn aan de activiteit en meervoudig gebruik (simultaneïteit) toelaten. Voor ons is flexibiliteit niet louter een functioneel gegeven maar een uitnodiging tot het scheppen van mogelijkheden waar de gebruiker mee aan de slag kan. Architecturaal zetten we hiervoor twee eenvoudige, maar fundamentele principes in: openen (verbinden) of sluiten (compartimenteren). Daarbij zoeken we naar een 'en/en'-situatie: hoe kunnen we ruimtes functioneel afscheiden (bijvoorbeeld omwille van energetische- of comfortvereisten), maar toch visueel in verband brengen? Hoe kunnen ruimtes afgescheiden worden (bijvoorbeeld omwille van beveiliging) zonder het open karakter van de kerkruimte te schaden?

Van statische sacrale ruimte naar dynamische plek

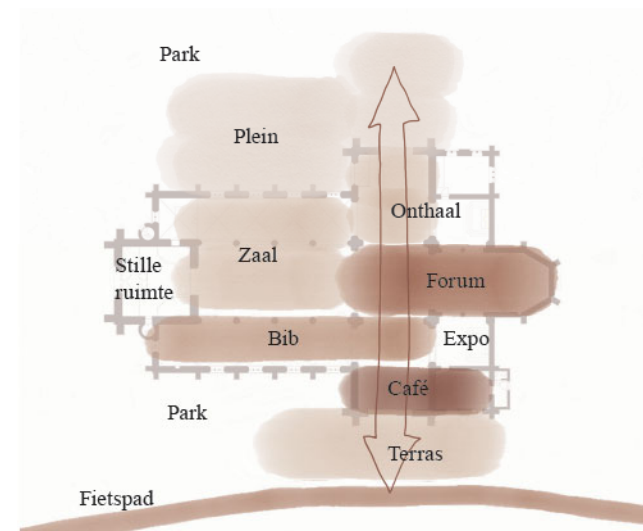
Een ruimte wordt in belangrijke mate gestructureerd en ervaren door er in te bewegen. De centrale inkom, symmetrische opbouw en axiale structuur van de meeste kerkgebouwen versterken het symbolische en religieuze karakter van het interieur door de maximale oriëntatie op het altaar. Een eenvoudige ingreep op dit circulatiepatroon kan het karakter van een kerkruimte al ingrijpend veranderen. Dit ontwerp transformeert de kerkruimte van een statische, sacrale ruimte tot een dynamische plek binnen de dorpskern. De belangrijkste ingreep hiertoe is het verleggen van de hoofdcirculatie-as naar het transept; die verbindt niet alleen het dorpsplein met de Schelde, maar maakt ook een nieuw gebruik en beleving van het kerkgebouw mogelijk.

1.

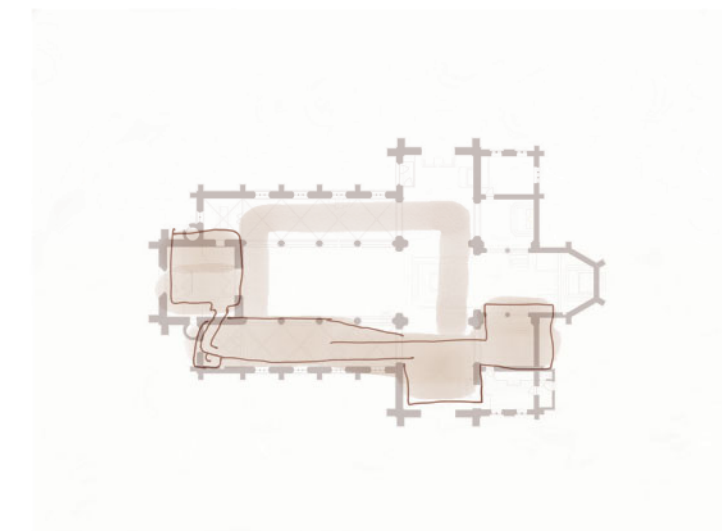

2.

Een koppeling van dwars geschikte ruimtes en sferen

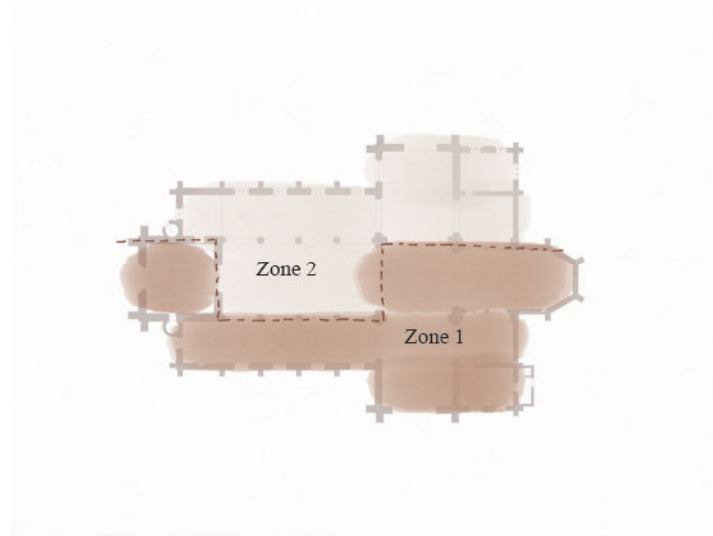
Op andere plaatsen passen we deze perspectiefverandering ook toe. We openen de pleingewel, waardoor kerkinterieur en plein één grote ruimte kunnen vormen, en creëren nieuwe, intieme ruimtes die markante plekken vormen binnen het groter geheel: het forum in het koor, de bibliotheek op de mezzanine in de zijbeuk, de stille ruimte in de torenkamer. Het sluitstuk van deze koppeling is het cultuurcafé, dat de verbinding maakt met de rivieroever en deze transformeert tot een volwaardige en karaktervolle publieke ruimte.

Lussen als verkenning van ruimtelijke dimensies

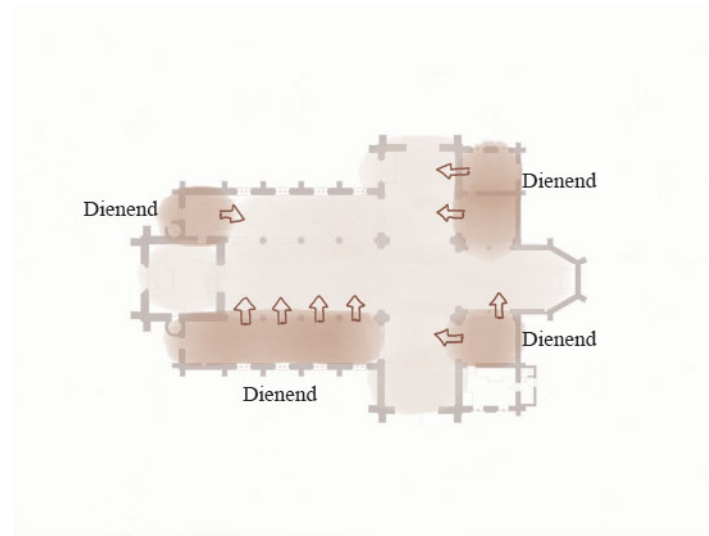
De rechtlijnige hoofdcirculatie wordt opgeladen met vrije lusvormige circulatie. De kracht hiervan is zowel ruimtelijk als functioneel. Ruimtelijk exploreren we met deze beweging de drie dimensies van het kerkgebouw (diepte, breedte en hoogte). Verrassende zichten, bewegingen en doorsteken dragen bij tot een verfrissende beleving. De lusvorm levert ook praktische voordelen. Ruimtes worden langs beide zijdes toegankelijk, en kunnen daardoor op een verschillende manieren geschakeld of afgescheiden worden.

Een kerk als flexibele en toe-eigenbare gemeenschapsruimte

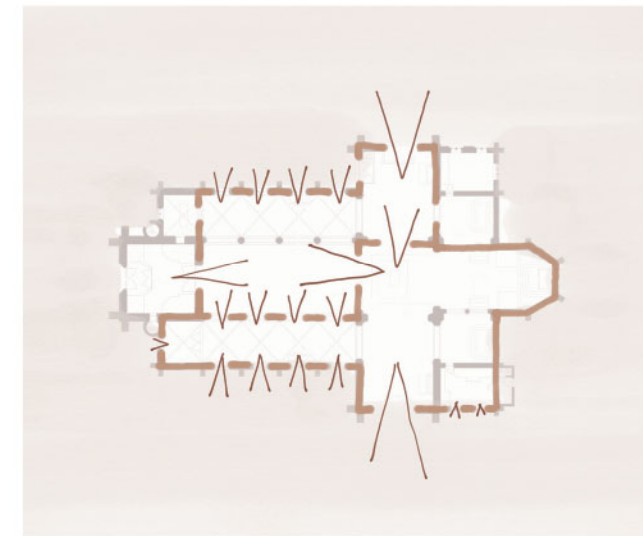
Twee klimaatzones voor een realistisch, comfortabel en duurzaam project

In eerste instantie verdelen we de kerkruimte in twee zones, op basis van de klimaatvereisten. Zone 1 bevat de programma-onderdelen die een constant en aangenaam verblijfsklimaat vereisen zoals het cultuurcafé, de bibliotheek, de workshopruimte en de bezinningsruimte. Deze ruimtes moeten makkelijk toegankelijk zijn, en ook bij minimale bezetting, comfort bieden wat klimaat en daglichttoetreding betreft. Zone 2 bevat ruimtes voor activiteiten met een hogere, maar onregelmatige intensiteit zoals optredens, voorstellingen, concerten, en eefestijnen. Grotere groepen mensen worden op een piekmoment verwacht. De klimaatvereisten zijn er daarom anders en afhankelijk van de activiteitenkalender. We geloven dat enkel een doordacht plan dat deze comfortcondities in zich opneemt kan leiden tot een op lange termijn economisch en ecologisch duurzaam project.

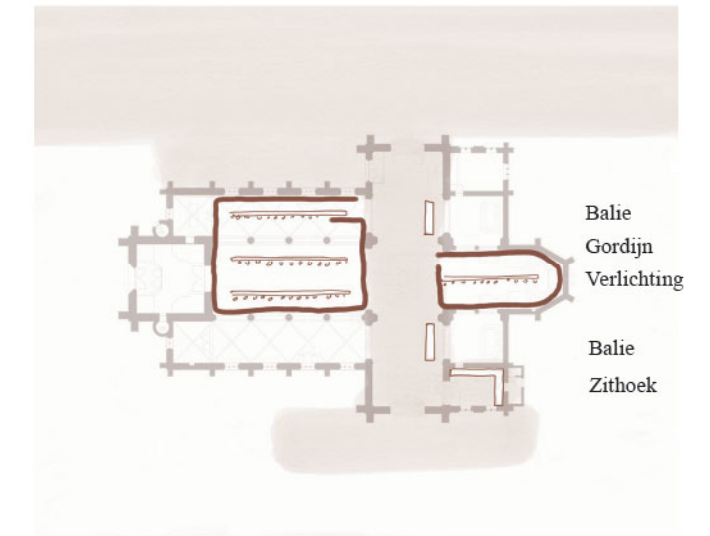
Voldoende en goed gepositioneerde dienende ruimtes voor een flexibel gebruik

In tweede instantie maken we een onderscheid tussen dienende en bediende ruimtes: het flexibel gebruik van een ruimte hangt namelijk grotendeels af van voldoende, en makkelijk toegankelijke bergruimte in de onmiddellijke nabijheid. Die is nodig om los meubilair (stoelen, bijvoorbeeld) te stockeren, of allerhande technische apparatuur (audio en verlichting).

Doordacht verbinden en compartimenteren voor boeiende ruimtelijke relaties

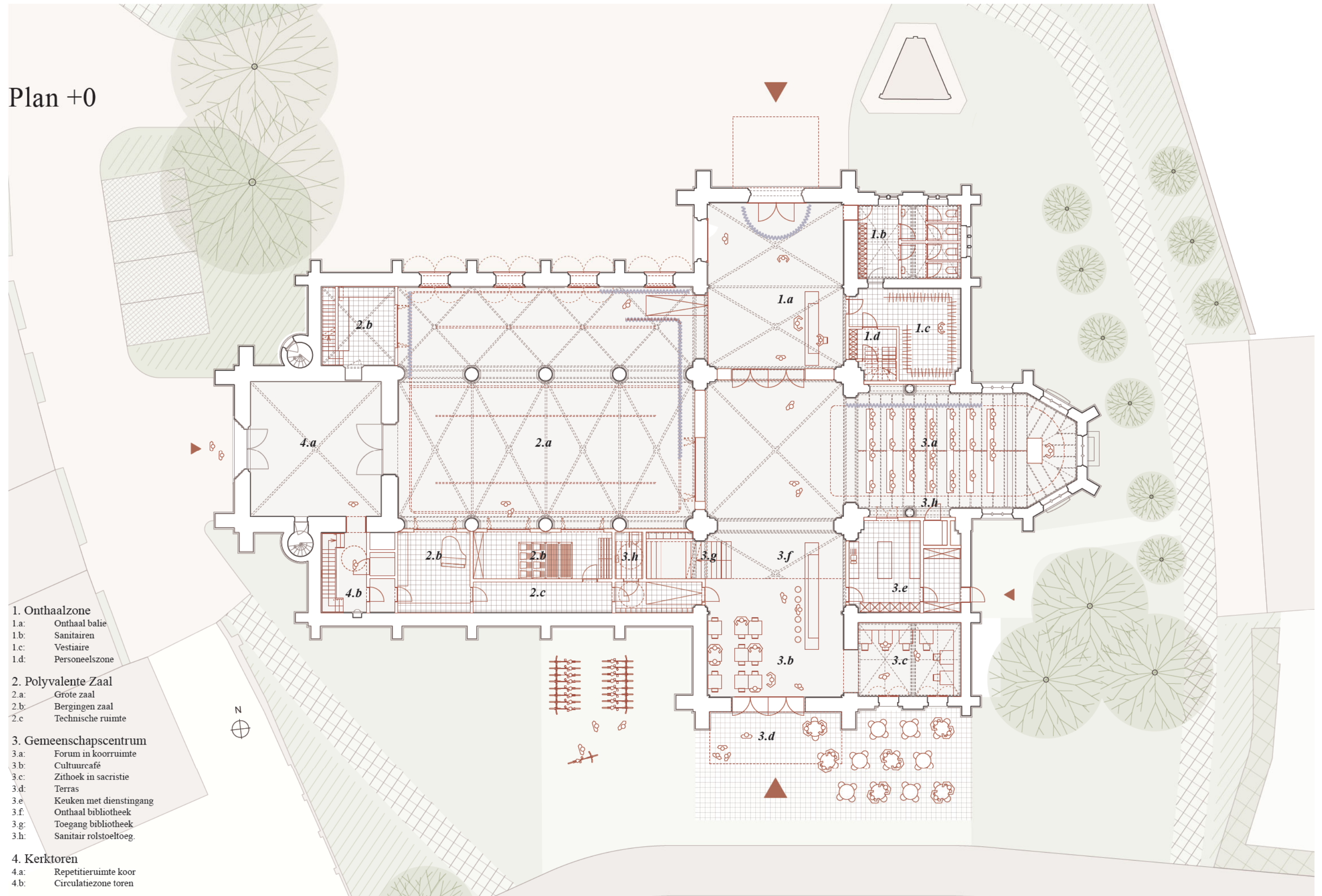
Medegebruik binnen een kerkgebouw leidt bijna steeds tot compartimentering of het inbrengen van nieuwe volumes ('box in box'-principe). Die ingrepen gaan vaak met de aandacht lopen, ten nadele van de oorspronkelijke ruimtelijke en visuele kwaliteiten. Wij willen het omgekeerde bereiken. Hoewel veel kerkgebouwen door de eeuwen heen zijn aangepast en verbouwd, verschijnen ze ons vandaag als één continu geheel. Wij willen hierbij aansluiten, en streven naar continuïteit en vanzelfsprekendheid in onze ingrepen; we stellen een sobere, eenvoudige en consistente benadering voor als tegengewicht voor de complexiteit van het programma. Initieel lijken de architecturale ingrepen tactiek van verbinden en compartimenteren tegenstrijdig. Wij geloven echter dat slimme opdelingen en dito openingen de ruimtelijke en visuele ervaring naar een hoger niveau kan tillen. De compositie is gebaseerd op het plaatsen van nieuwe sobere wandgehlen, met daarin strategisch geplaatste, soms verrassende, hedendaagse raamopeningen, gebaseerd op de neogotische vormentaal van de bestaande kerk.

Spelen met sfeer en indeling door losse inrichtingselementen

Een kerk is een ruimte met een uitgesproken karakter, waarbij niet enkel het visuele een effect heeft op onze waarneming. Voor veel activiteiten zal de prescence van een kerk een meerwaarde bieden in de ervaring, sommige activiteiten vragen echter een meer intieme sfeer. Losse inrichtingselementen kunnen ingezet worden om de expliciete aanwezigheid van de kerk te temperen. We voorzien systemen zoals gordijnwanden, lichtinstallaties en luiken om zowel de sfeer en het karakter van de ruimte als de afmeting en de verbindingen tussen de ruimtes onderling te manipuleren op maat van de activiteit.

Plan +0

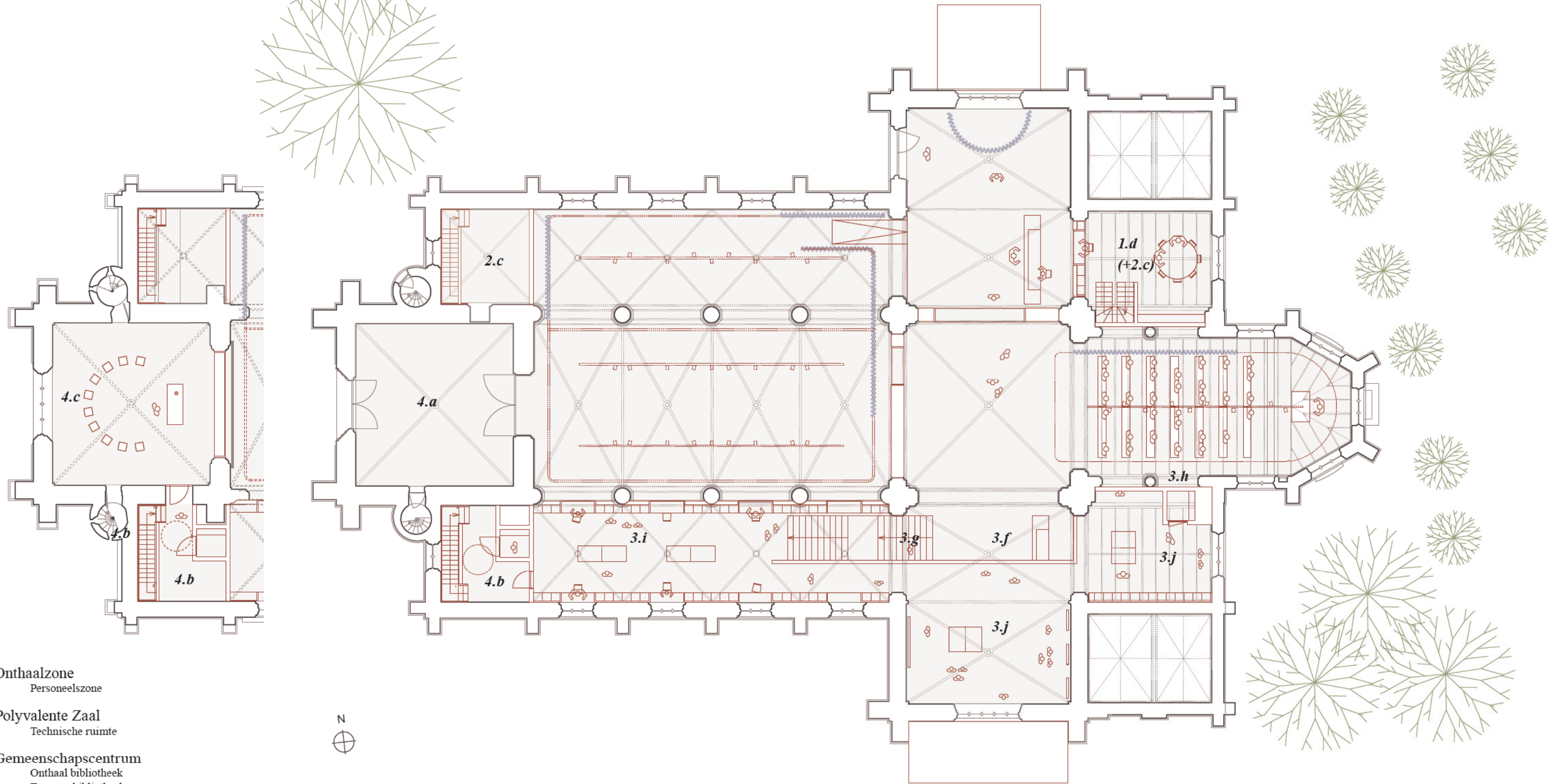
- 1. Onthaalzone**
 1.a: Onthaal balie
 1.b: Sanitair
 1.c: Vestiaire
 1.d: Personeelszone

- 2. Polyvalente Zaal**
 2.a: Grote zaal
 2.b: Bergingen zaal
 2.c: Technische ruimte

- 3. Gemeenschapscentrum**
 3.a: Forum in koorruimte
 3.b: Cultuurcafé
 3.c: Zithoek in sacristie
 3.d: Terras
 3.e: Keuken met dienstingang
 3.f: Onthaal bibliotheek
 3.g: Toegang bibliotheek
 3.h: Sanitair rolstoeltoeg.

- 4. Kerktoren**
 4.a: Repetitieruimte koor
 4.b: Circulatiezone toren

Plan +1, +2

1. Onthaalzone

1.d: Personeelszone

2. Polyvalente Zaal

2.c: Technische ruimte

3. Gemeenschapscentrum

3.f: Onthaal bibliotheek

3.g: Toegang bibliotheek

3.h: Platformlift

3.i: Leeszaal bibliotheek

3.j: Tentoonstellingsruimte

4. Kerktoren

4.a: Repetitieruimte koor

4.b: Circulatiezone toren

4.c: Stille ruimte

Een nieuw perspectief in de kerk: openingen

Links:

1. Dwarse snede

Rechts:

2. Schilderij, referentie blik op landschap

3. Langse snede

A Spitsboogramen

B Luiken in binnenwanden

C Luiken in buitengevel

D Luifel

E Gordijn

F Verlichtingsrails

G Onthaalmeubel

Een centraal thema in de schilderkunst, namelijk de blik op het landschap door een raam, vormt het leitmotiv voor de vormgeving van de openingen. Hierin komen namelijk veel architecturale thema's samen: het contrast, of de relatie, tussen open en gesloten, binnen en buiten, zwaar en licht, afstand en nabijheid, ... De idee van het raam, als metafoor voor zicht, licht en perspectief, en het luik, als manier om deze af te sluiten en een interieur te creëren, komt op verschillende plaatsen in het ontwerp terug:

Spitsboogramen (A)

De spitsboogramen met houten kader, variëren in schaal en onderlinge positie. In sommige gevallen zijn ze opgevat als een nis met een diepe houten omkasting; het raam wordt zo een leesplek, of een plek om te dagdromen op het ritme van de schepen op de Schelde.

Luiken in binnenwanden (B)

De openklapbare luiken sluiten de dienende ruimtes (bergingen) af. In gesloten toestand liggen ze in het vlak van de wand, waardoor ze bijna onzichtbaar worden. In open toestand zorgen ze voor brede, flexibele openingen.

Luiken in buitengevel (C)

De luiken in de buitengevel laten toe om de daglichttoetreding via de (nieuwe) openingen in de buitengevel te regelen. Deze openingen en luiken vormen een origineel, dynamisch element dat de activiteit in de kerk van buitenaf zichtbaar maakt en van plein en interieur één geheel maakt.

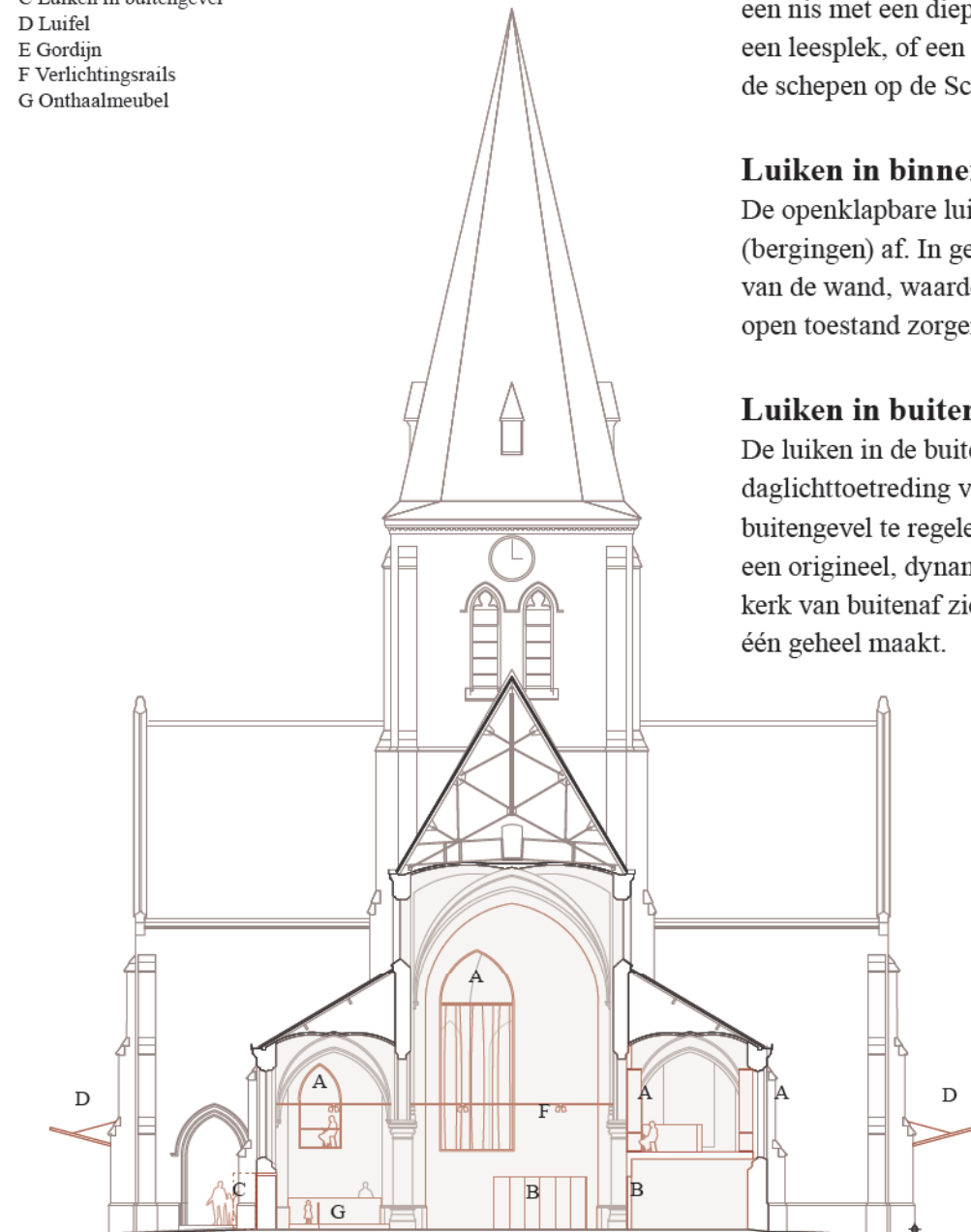
2.

C

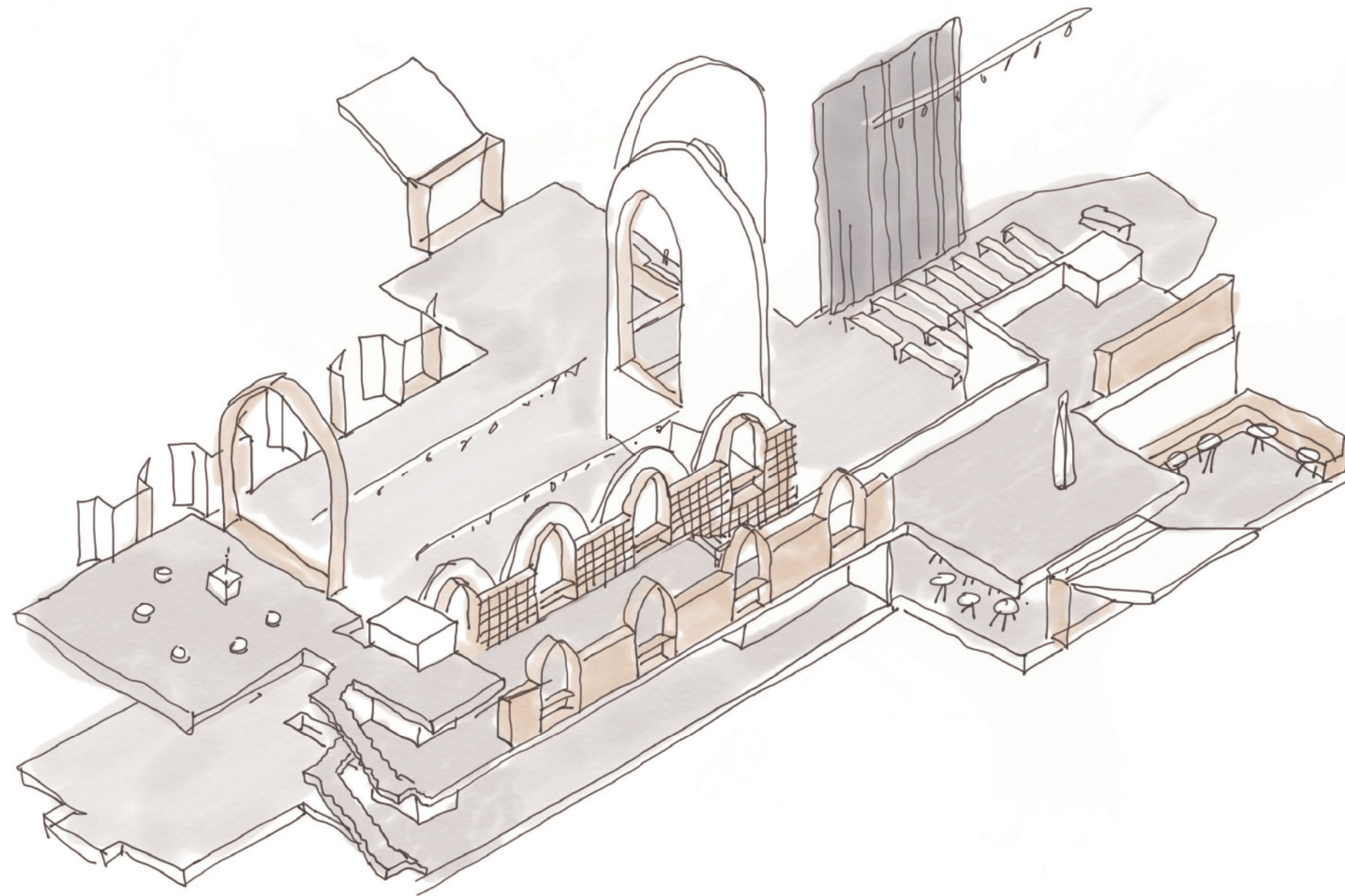
A & B

1.

3.

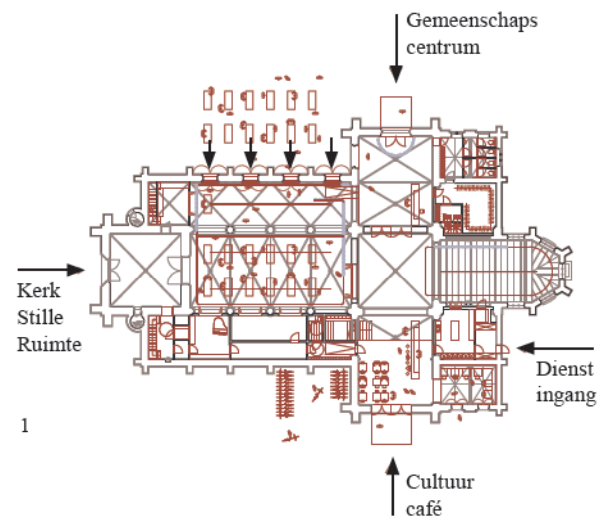
Het gemeenschapscentrum: kruispunt van een rijk gemeenschapsleven

Het ontwerp ambieert uitnodigend, toegankelijk en overzichtelijk te zijn. Tegelijkertijd creëert het bewust specifieke plekken met verschillende statuten om open te staan voor een veelheid van gebruiken. We geloven daarom niet enkel in het aanbieden van één grote flexibele ruimte; het is net door een diversiteit aan sferen, schalen en condities dat het grote kerkgebouw een rijk gemeenschapsleven toelaat. Deze dubbele ambitie wordt verbeeld door de twee hoofdrichtingen; de verbindende hoofdcirculatie in het transept en de dynamische dwarse schikking van ruimtes.

De eerste blik bij het binnenkomen (fig. 2) benadrukt de volledige diepte; het zicht reikt tot het glinsterend wateroppervlak van de Schelde. Tegelijkertijd zien we een arsenaal aan plekken; de grote zaal rechts, met daarboven de studieplekken van de bibliotheek, het forum in het koor, de trap naar bibliotheek en het cultuurcafé aan de Scheldegevel. De balie en toog spannen de functionele as op, en treden afhankelijk van de bezetting in werking (zie de gebruiksschema's verder in de bundel).

De tentoonstellingsruimte op de mezzanine, in de zuidelijke beuk van het transept (fig. 3&4), ligt op het kruispunt van de langse en dwarse zichtassen. Als eindpunt van het traject via de trap en de bibliotheek is de volledige hoogte, breedte en diepte van het kerkgebouw op deze plek beleefbaar. Hier wordt de centrale positie van de kerk tussen dorp en Schelde perfect zichtbaar. Typisch voor een uitkijkpost is de mezzanine ook wat afgezonderd, en vormt daarom de ideale locatie voor een kleine tentoonstelling, een workshop, een uitbreiding van de bibliotheek of een private receptie.

De kerk is binnenin als 'kruispunt' een draaischijf van het culturele leven. Door de toegangen alzijdig te positioneren activeert de kerk eveneens de ruimte rond de kerk. De stille ruimte als spirituele plek bereik je via het mooie inkomportaal van de torengevel. De 4 gevels krijgen hierdoor elk een eigen 'betekenis' binnen het project.

1

Links:
1. Schema 'alzijdige' kerk

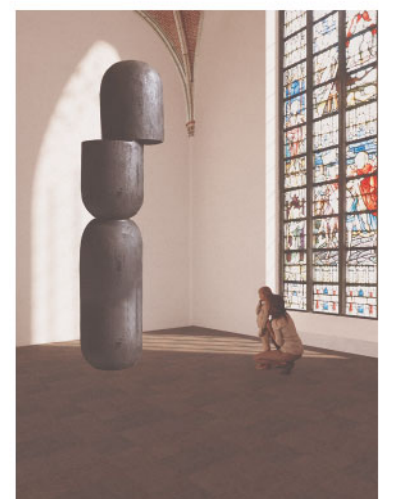
Rechts:
2. Zicht transept
3.&4. Zicht vanop de mezzanine in de tentoonstellingsruimte

2

3

4

De bibliotheek: een publieke huiskamer

Links:

- 1. Langse snede doorheen bibliotheek, visueel contact tussen balie en bib.
- 2. Dwarse snede, studieplekken met uitzicht op Schelde en Zaal

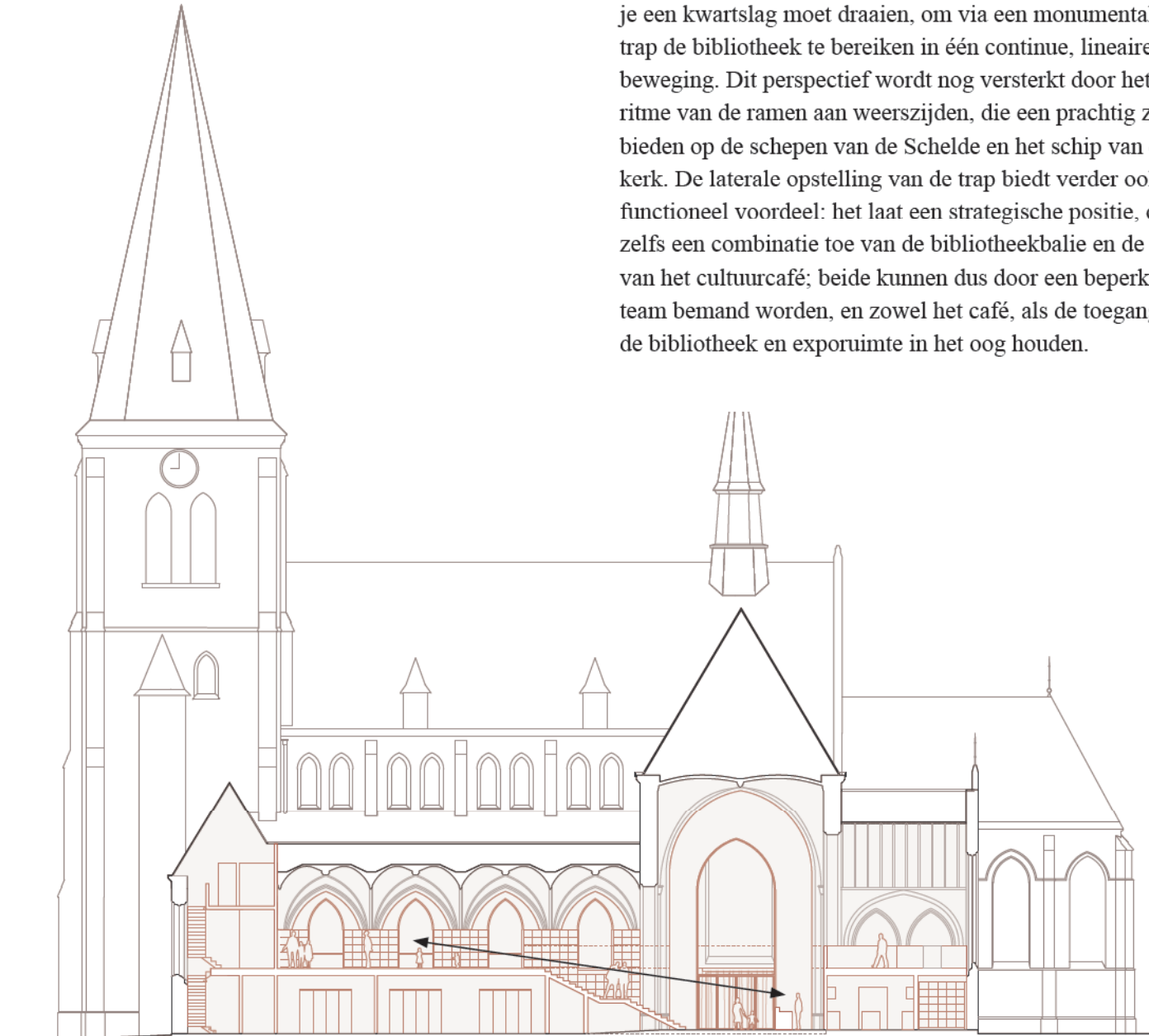
Rechts:

- 3. Zicht op de bibliotheek ruimte in de zijbeuk. De kast kan naast boeken ook interessante religieuze objecten van de kerk tonen.
- 4. Een studieplek met bijzonder zicht op de Schelde

De uitleenpost van de bibliotheek, op de verdieping in de zijbeuk aan de Scheldekant, bekleedt een sleutelpositie in dit project. Niet enkel als een verzamelplaats van boeken, maar ook als genereuze plek waar men naartoe kan voor ontmoeting, rust en studie. Een soort van publiek gedeelde intieme huiskamer. De typische kenmerken van de neogotische kerkenbouw, namelijk de axialiteit, de kruisgewelven en de spitsboogramen komen hier in een directe dialoog, en worden van nabij beleefbaar. De positie van de trap, haaks op de nieuwe circulatierichting in het transept, en de manier waarop ze het lineaire aspect van deze ruimte nog versterkt, is geïnspireerd op het iconische ontwerp van Michelangelo voor Bibliotheca Laurentiana in Firenze. Ook daar kom je eerst in een vestibule waar je een kwartslag moet draaien, om via een monumentale trap de bibliotheek te bereiken in één continue, lineaire beweging. Dit perspectief wordt nog versterkt door het ritme van de ramen aan weerszijden, die een prachtig zicht bieden op de schepen van de Schelde en het schip van de kerk. De laterale opstelling van de trap biedt verder ook een functioneel voordeel: het laat een strategische positie, of zelfs een combinatie toe van de bibliotheekbalie en de toeg van het cultuurcafé; beide kunnen dus door een beperkt team bemand worden, en zowel het café, als de toegang tot de bibliotheek en exoruimte in het oog houden.

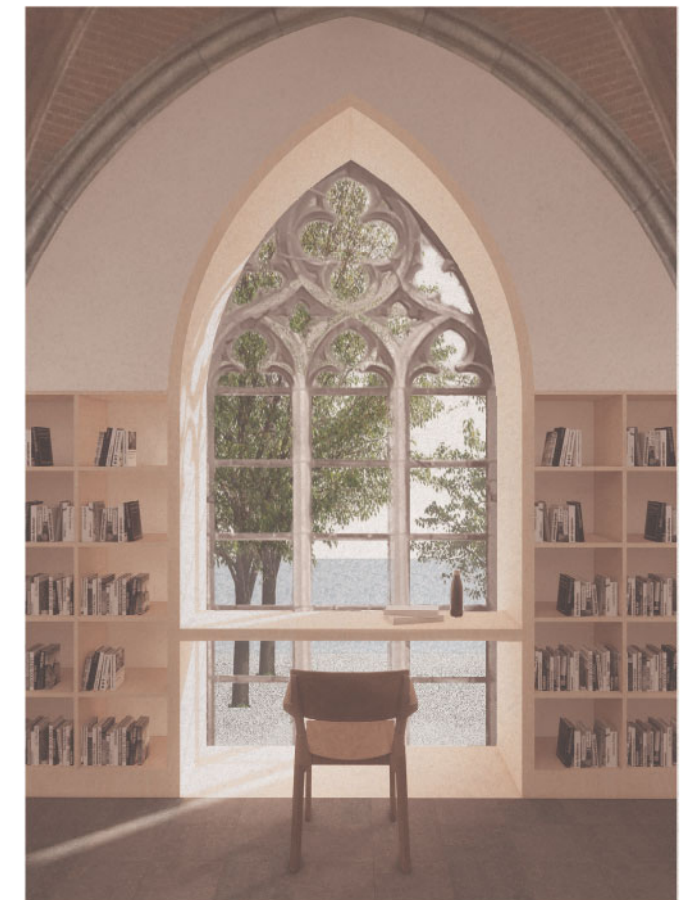
3.

1.

2.

4.

Het Cultuurcafé: gezicht en uitzicht

Het Cultuurcafé ligt strategisch op het kruispunt van het fiets- en wandelpad langs de Schelde en de nieuwe doorsteek tussen de rivier en het dorsplein. Het profiteert zo van de passage die deze verbinding genereert, maar wordt ook een bestemming op zich. Het terras en de discrete luifel geven het café een eigen gezicht, en maken ook een weids uitzicht mogelijk over de bocht van de rivier. Deze oriëntatie op de omgeving contrasteert met de intimiteit en beslotenheid het interieur van het café dat huist in de voormalige sacristie en dat gasten verwelkomt om in alle rust een boek of een krant te lezen.

2.

- Links:
1. Snede doorheen park en transept.
- Rechts:
2. Zicht op het terras van het cultuurcafé langsheen de nieuwe fietsverbinding
3. De intieme zithoek in de voormalige sacristie

1.

3.

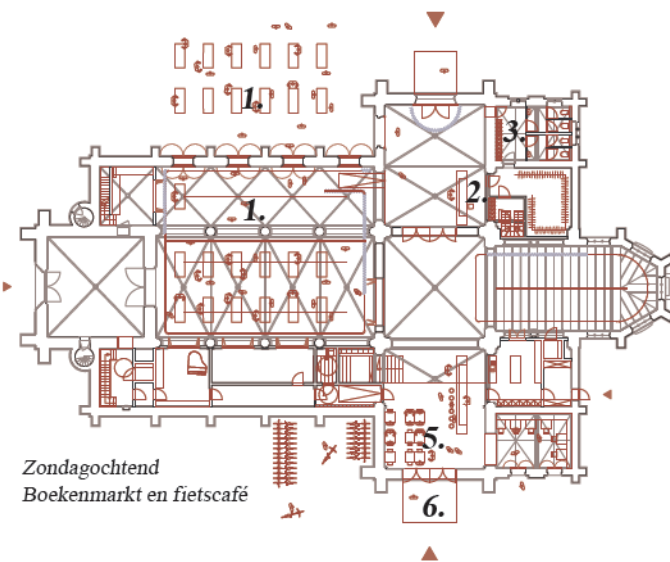
Een open kerk: de zaal als een overdekt plein

Naast grote openingen aan weerszijden van het transept, verbinden vier nieuwe openingen, gecentreerd onder de bestaande openingen, de zaal met het dorpsplein. Dit gebaar schept tal van mogelijkheden voor evenementen die gebruik maken van zowel binnen- als buitenruimte. De zaal kan optreden als een overdekt verlengstuk van het dorpsplein. De beelden tonen een boekenmarkt, maar ook voor een zomerfestival, een schoolfeest of een braderie is dit een passend ruimtelijk scenario.

Zondagochtend: Boekenmarkt en Fietscafé

De luiken van de nieuwe gevelopeningen aan het plein staan uitnodigend open; binnen- en buitenruimte werken als één doorlopende vrije publieke ruimte (1). Voor ondersteuning van het gebeuren kan je terecht aan het onthaal (2). De gebouwmanager kan zich tijdelijk terugtrekken in de back-office/vergaderzaaltje op de mezzanine achter het onthaal. Het publiek maakt gebruik van het aanwezige sanitair (3), waar er zich ook lockers bevinden. Op zondag zijn ook het fietscafé (5) en het buitenterras aan het fietspad (6) open.

Zowel de boekenmarkt aan het dorpsplein en het fietscafé aan het Scheldeterras interageren met de publieke ruimte. Deze twee werelden kunnen afzonderlijk functioneren, maar kunnen elkaar ook op een verrassende manier halverwege ontmoeten...

Zondagochtend
Boekenmarkt en fietscafé

1.

2.

Rechts:
1. Dorpsplein, de openstaande luiken tonen het middenschil als het verlengstuk van het plein
2. Een boekenmarkt in het middenschip

Het ensceneren van activiteiten

Het organiseren van een geslaagd evenement is een grote uitdaging en vraagt inzicht in de logistieke stromen die ermee gepaard gaan. Om te anticiperen op een breed gebruik moet een infrastructuur bovenal praktisch zijn. In dit opzicht speelden we eerder in deze nota in op het aanbod aan dienende ruimtes (bergingen, keukens, sanitaire, vestiaires, personeelsruimtes, technische lokalen,...), circulatie, toegankelijkheid en verblijfsklimaat. Daarenboven geloven we dat een infrastructuur naast praktisch ook inspirerend moet zijn en initiatieven kan uitlokken. Deschema's geven enkele denkbeeldige scenario's weer en betuigen van een vergedreven flexibiliteit en simultaneiteit.

Vrijdagavond: Vernissage met lezing

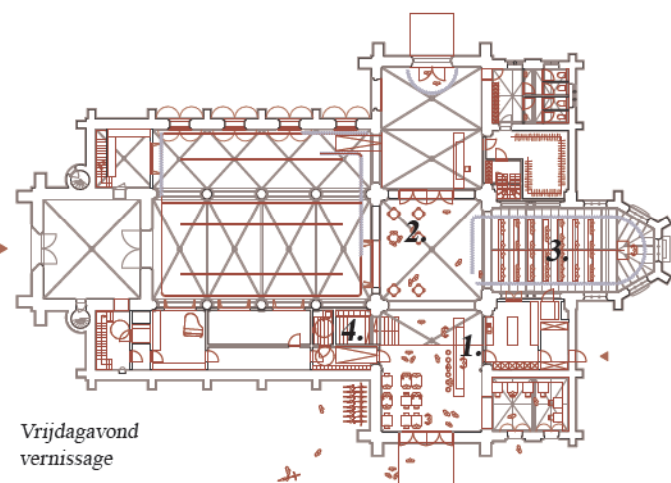
De bezoekers worden ontvangen aan de balie/toeg van het cultuurcafé (1), waarrond enkele statafels met versnaperingen staan opgesteld (2). De avond start met een toelichting in het forum, in het koor van de kerkruijnte (3). Het grote gordijn schermt deze ruimte tijdelijk af voor een verhoogde concentratie; tegelijk bevordert het de akoestiek. Na de toelichting wordt het publiek uitgenodigd naar de expositie op de mezzanine (4). Hier is wat rustiger, maar het geroezemoes hint nog naar het feestelijke gebeuren beneden.

Zaterdagmiddag: Eetfestijn

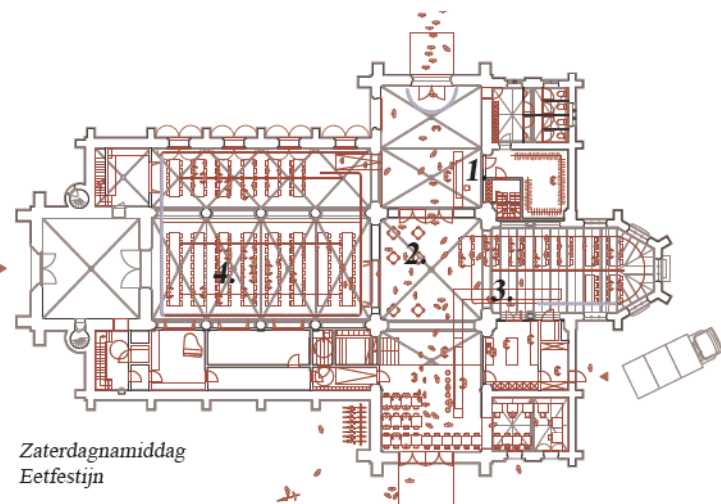
De hosts aan de balie in de onthaalzone nemen de jassen in ontvangst (1). Enkele statafels ontvangen de eerste bezoekers (2). De toeg van het cultuurcafé wordt uitgebreid met een gigantisch lange buffettafel (3). De werking van de keuken wordt tijdelijk ondersteund door de foodtruck van de traiteur. Pas als het een beetje druk wordt in de receptiezone worden de deuren naar de grote zaal geopend, en neemt iedereen plaats aan de lange rijen feesttafels (4).

Zaterdagavond: Concert

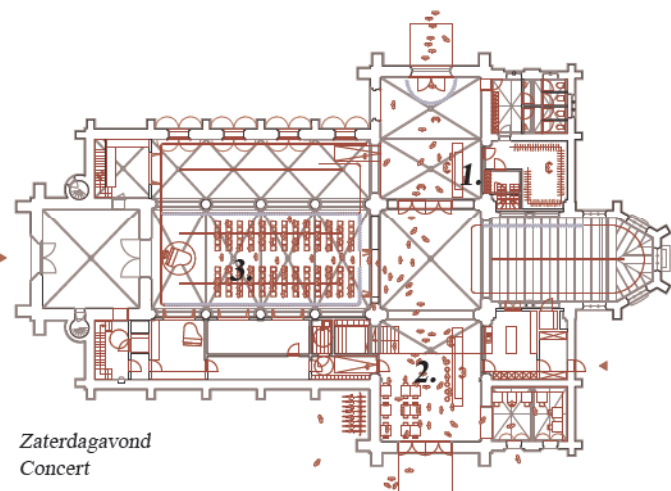
De hosts aan de balie in de onthaalzone controleren de tickets en nemen de jassen in ontvangst (1). De ruimte van het cultuurcafé ontvangt de eerste bezoekers (2). Naargelang de aard van het concert (klassiek, pop/rock, ...) creëren de gordijnwanden en de verlichtingsuitrusting een aangepaste sfeer (3). Bij een concert onderscheiden we twee zones; het concertgebeuren met aandacht voor het gebeuren zelf, en de stillere cafézone voor een praatje, een drankje en de mogelijkheid om een luchtje te scheppen op het terras.

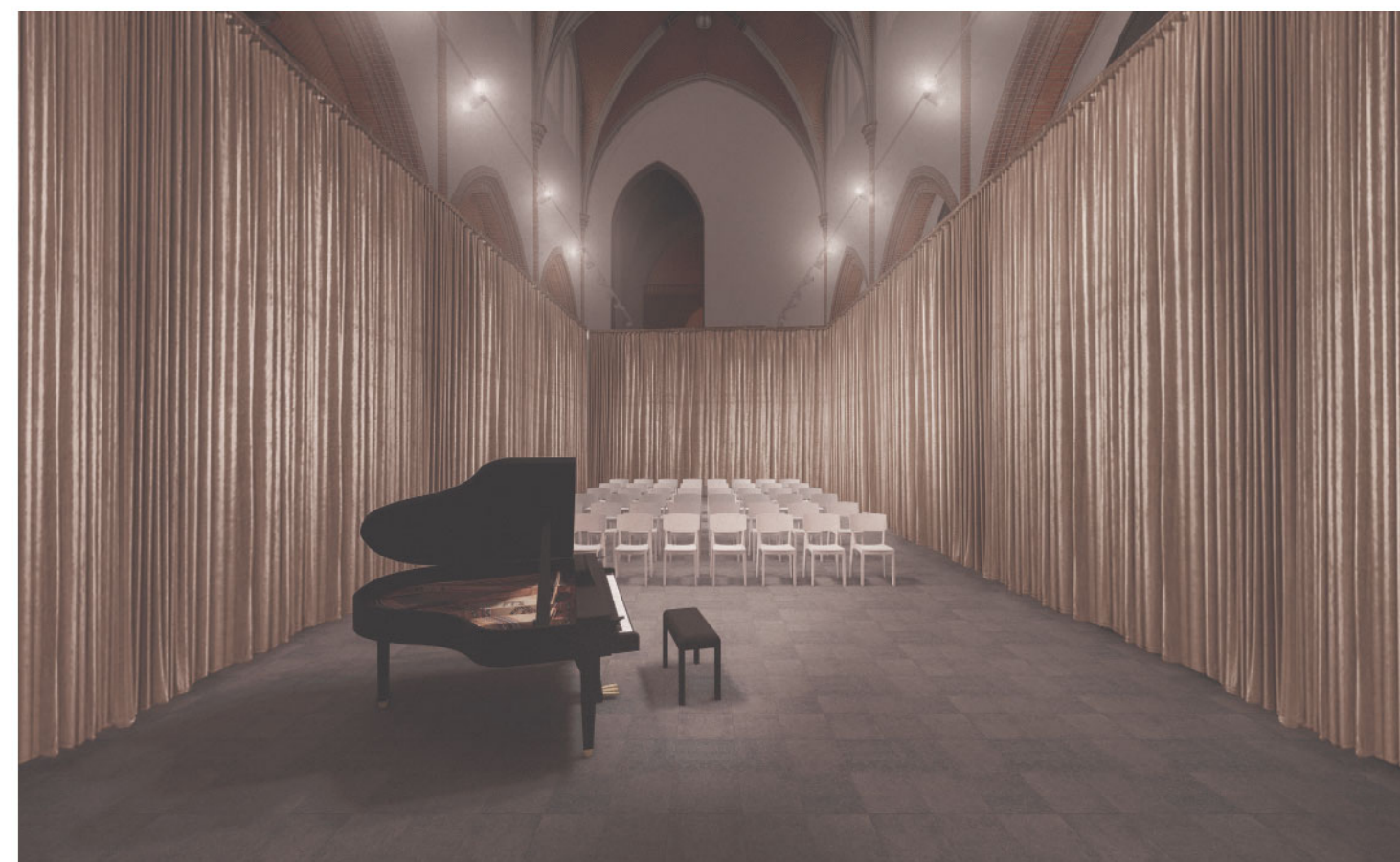
Vrijdagavond vernissage

Zaterdagmiddag Eetfestijn

Zaterdagavond Concert

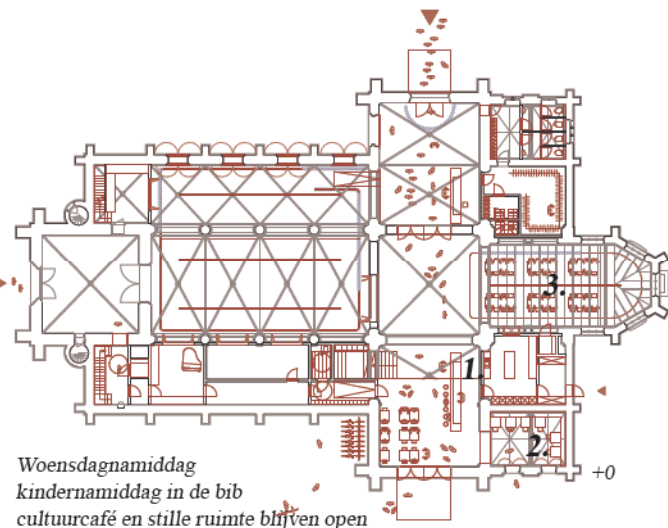
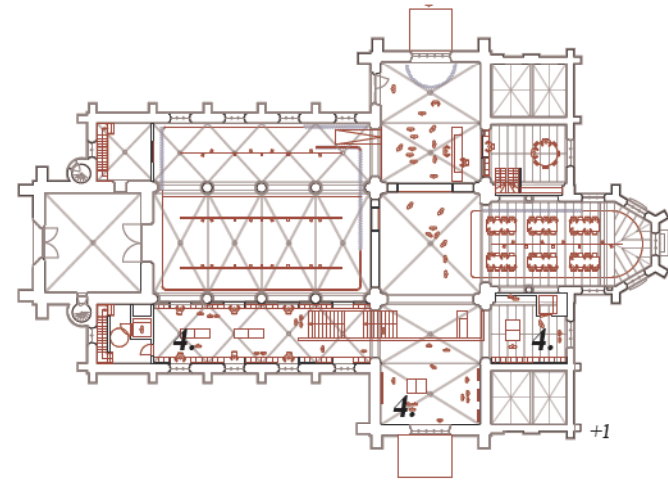
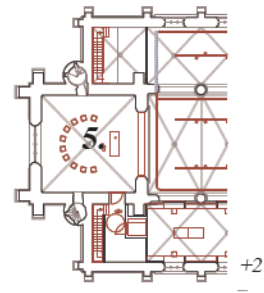
1.

2.

Rechts:
1. Gordijnen en verlichting creëren een intieme concert sfeer
2. Voldoende dienende ruimtes in de directe nabijheid garanderen een snelle opstelling

Een inspirerende ruimte voor cultuur en educatie

Woensdagnamiddag
kindernamiddag in de bib
cultuurcafé en stille ruimte blijven open

Het gemeenschapscentrum meandert tussen koor en zijbeuk. Ze is geconcipieerd als één doorlopende ruimte, verbonden over de verdiepingen via één mooie brede trap. De trap wordt geflankeerd door de bibliotheekkast en maakt daardoor actief deel uit van de ruimte. Het bewegen door de ruimte biedt een rijkheid aan ervaringen; hoekverdraaiingen worden afgewisseld met lange perspectieven, ruimtes gaan via vernauwingen naadloos over in andere ruimtes. Men heeft afwisselend zicht op Schelde of op het middenschip. Men ervaart de volledige hoogte van de kerk in het koor, of komt plots veel dicht bij het gewelf in de zijbeuk. Het is tegelijk één grote geanimeerde ruimte, die tal van kleinere fijne plekken definieert.

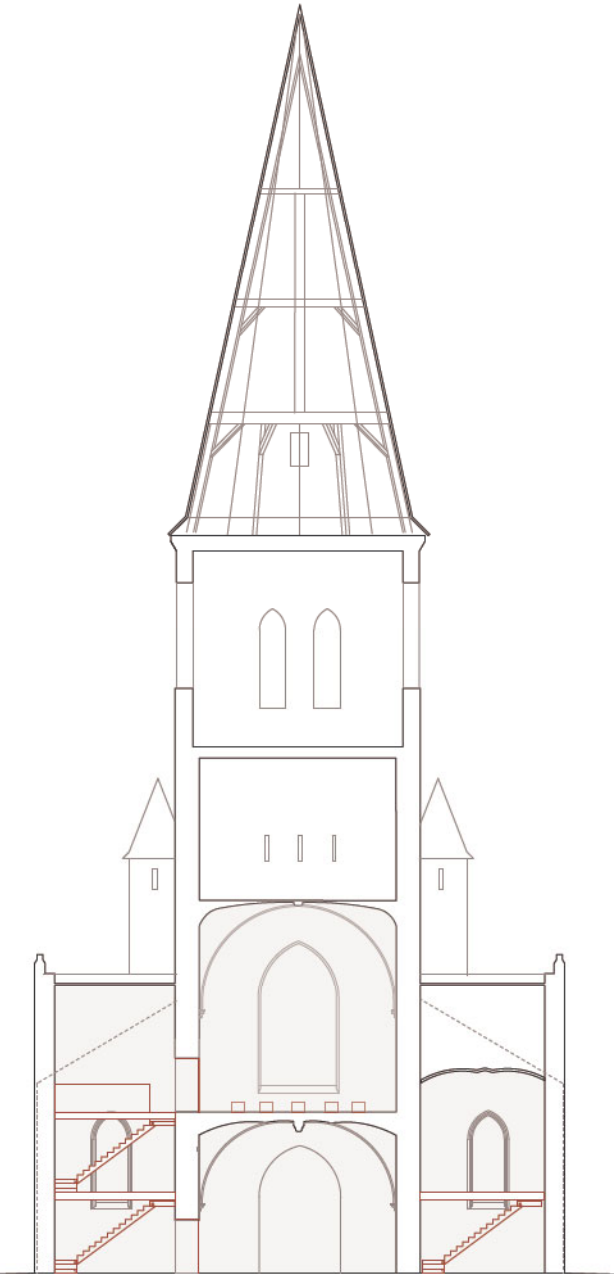
Woensdagnamiddag: Kindernamiddag in de bibliotheek

Kinderen vinden dit soort ruimtes spannend! Hier is veel te ontdekken. De gastheer van de middag ontvangt ouders en kinderen aan het onthaal (1). De ouders kunnen even bijpraten in de zithoek van de voormalige sacristie (2) vlakbij, maar uit het zicht van de kinderen. De kinderen kunnen terecht in het forum, die voor de gelegenheid is ingericht als workshopruimte (3). Dit is het uitvalsbasis van de middag. Hier worden de opdrachten uitgedeeld en besproken. De groepjes trekken zich terug, elk in hun favoriete hoekje op de mezzanine (4). Mooi om zien dat de sereniteit van de occasionele bezoeker van de stille ruimte (5) verzacht wordt door de levendigheid van de kindernamiddag een beetje verder.

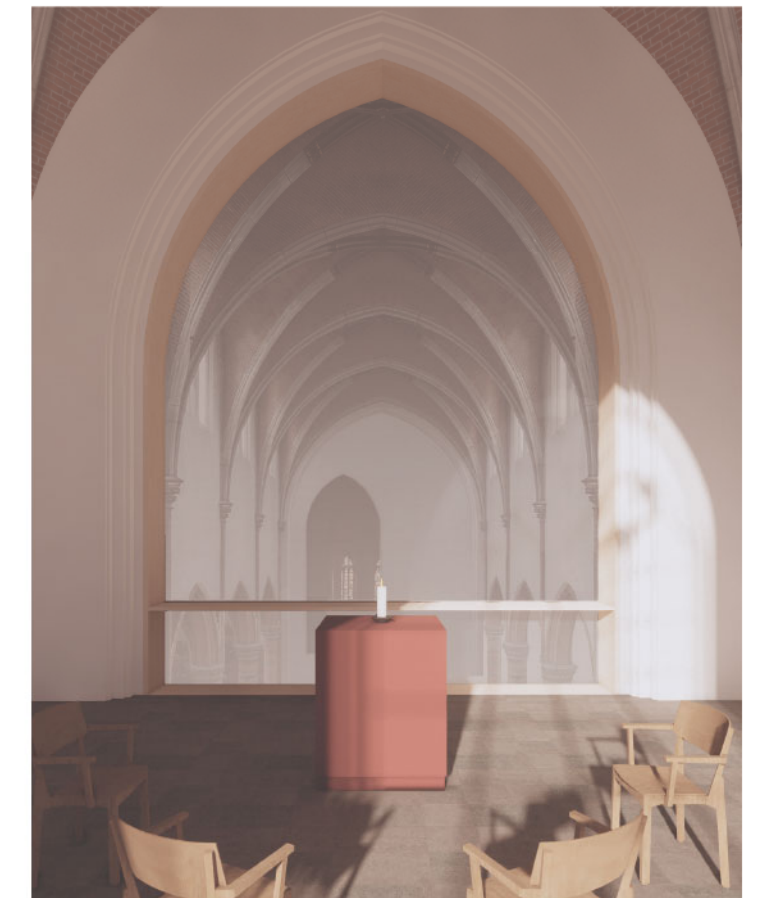
Een eigen plek voor de stille ruimte in de toren

Het doksaal, de ruimte boven het vroegere inkomportaal waar het orgel stond richten we in als stille ruimte. De architectuur wordt hier tot de essentie teruggebracht: ze biedt een kader voor introspectie. Deze ruimte is akoestisch gescheiden en apart verwarmbaar, maar wel degelijk verbonden met de rest van de kerk: een abstract spitsboograam biedt een zicht over het schip, en door de extra trappenhal ontstaan interessante ontsluitingsmogelijkheden. Via de bestaande hoofinkom in de torengevel krijgt de stille ruimte zijn eigen discrete toegang. Daarenboven is er de circulatieluis die toelaat om ze in te zetten voor activiteiten gelieerd aan de bib, of als onderdeel van een tentoonstellingsparcours.

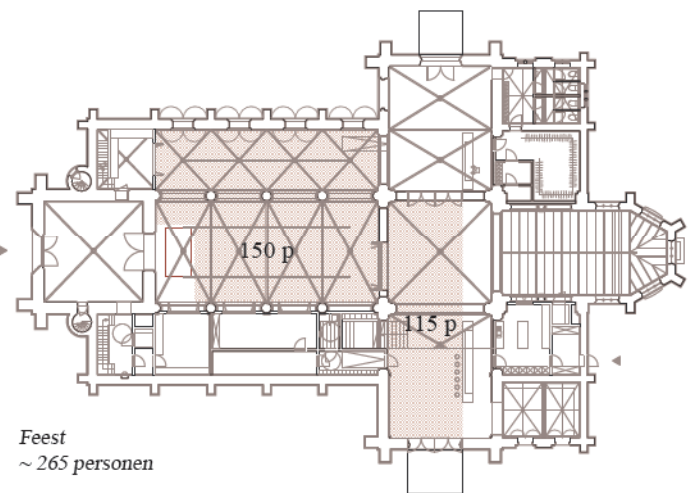
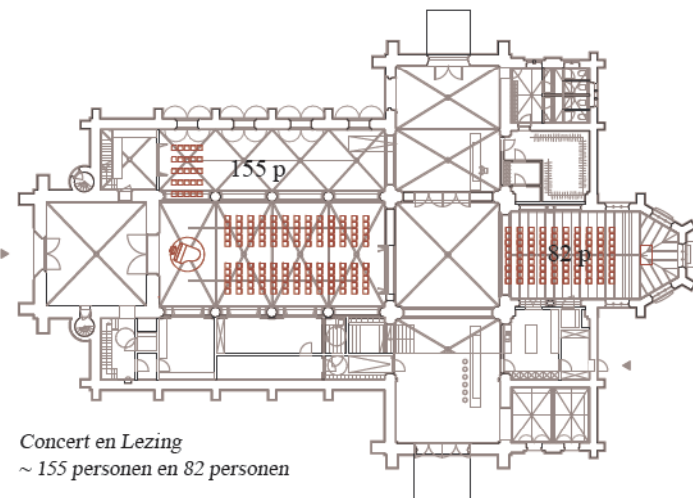
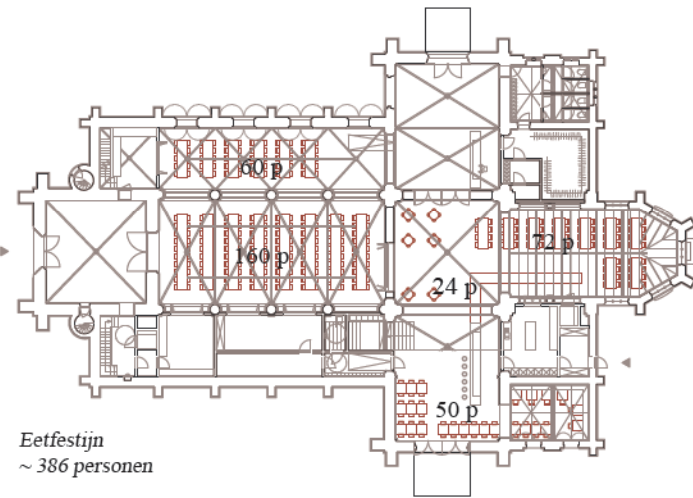
Ook de torenruimte op gelijkvloers kan specifieke gebruiken opnemen. Deze ruimte kan dienst doen als (compacte) repetitieruimte, maar kan ook mee opgenomen worden in het tentoonstellingsparcours.

Rechts:
1. Snede toren met extra trappenhal
2. Beeld van de stille ruimte, met zicht op het schip

Een handleiding bij het gebruik

Op deze pagina vatten we enkele concrete details naar gebruiksmogelijkheden samen.

Onthaalzone

De onthaalzone bevat enkele basisuitrustingen zoals ontvangstbalie, sanitairen, lockers en vestiaire. De ontvangstbalie is vooral operationeel bij de grotere evenementen waar ook de zaal wordt gebruikt (klimaatzone 2). De vestiaire ruimte en een erbovengelegen personeelsruimte/back-office/vergaderzaal ondersteunen het gebruik van de balie. Bij kleine evenementen enkel in het gemeenschapscentrum (klimaatzone 1) zal de balie/toog van het cultuurcafé deze centrale rol vervullen. Een deel van de toog is uitgerust voor ontvangst (voor ook bv bibliotheekbezoekers), het andere deel voor het bedienen van het café. Deze balie/toog vormt het centrale punt, van waaruit één persoon toezicht heeft op de gehele infrastructuur.

Toegankelijkheid

Een publiek gebouw dient integraal toegankelijk te zijn. Hiervoor verhogen we de vloer van het gehele transept zodanig dat heel de zone van het gemeenschapscentrum op één peil komt (peil koor). Eén kleine hellingsbaan maakt de overgang naar het huidige peil van de zaal. Twee kleine liftjes aan weerszijde van de kerk zorgen voor de toegankelijkheid van de mezzanine en de continuïteit van de circulatielus. Het extra sanitair dat we dicht bij het cultuurcafé voorzien is toegankelijk voor rolstoelgebruikers.

Gebruiksscenario's

De schema's op de verschillende pagina's tonen een weekagenda met verschillende gebruiksscenario's. Een basisidee hierbij is dat de ruimtes leiden tot zowel flexibiliteit als simultaneïteit. Dat wil zeggen dat de ruimtes zowel samen als apart op een interessante manier gebruikt kunnen worden.

Dit is een wedstrijdontwerp. In samenspraak met de bouwheer zijn tal van variaties denkbaar, zoals bijvoorbeeld het voorzien van extra keukencapaciteit voor de zaal in de belendende dienende zones. Dit gaat gepaard met de discussie hoe voortaan het cultuurcafé zal gerund worden.

Groen park aan de Schelde

Nota ontwerp buitenaanleg

Het karakter van de oever en de omgeving van de kerk wordt versterkt door enerzijds de totale vergroening rondom te kerk van oever tot straatkant en anderzijds het behoud van de beeldbepalende bomen, zowel op de oever als aan de straatkant. De rondgang van oever tot straat doorheen het park activeert de dorpsactiviteit en versterkt zo samen met de kerk de positie in Burcht.

Met deze ingreep doen we een landschappelijk gebaar voor de inpassing van de kerk en het park als groene enclave in de dorpskern van Burcht. Door de continuïteit van het fietstraject langs de Scheldeboord en de activering van het raakpunt tussen kerk en oever wordt de plek ook landschappelijk verankerd op een grotere schaal.

Het park omwikkeld de kerk en toren, het voorplein en het terras. De rondgang wordt voorzien in toegankelijke halfverharding doorheen de natuur.

- Rechts:
1. extensief en intensief gazon
 2. pad in grasvlak
 3. gres kassei met splitvoeg
 4. Treasury Courtyards by Gustafson Porter
 5. Vrijheidsboom dries

Een sober maar tactiel materialenpalet

Kleurpalet exterieur

Het kleurschema van binnen (overwegend wit met rode accenten) wordt geïnverteerd aan de buitenzijde. Hier zien we frisse witte elementen die de nieuwe gevelopeningen markeren. Het uitnodigend gebaar van het openen van de kerk wordt hierbij extra in de verf gezet.

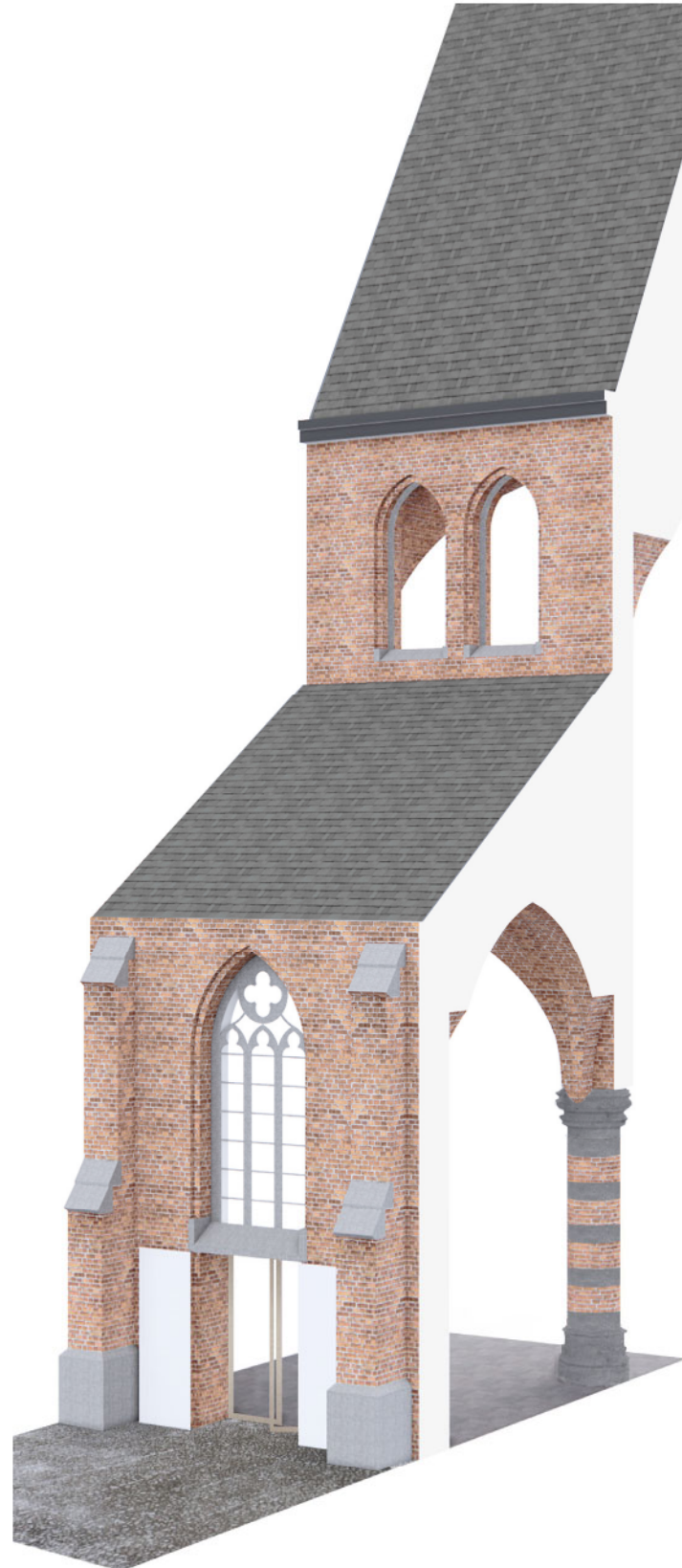
In het hoofdstuk 'visie op renovatiewerken' bespreken we meer in detail de nodige werkzaamheden aan de buitengevels. Het gaat hier vooral over het opfrissen van het bestaan metselwerk (hervoegeen) en de nodige bouwtechnische ingrepen.

Gevel

- Bestaande bakstenen gevel
- Luifel; constructie bekleed met staalplaat, wit. Opgehangen met staalkabel. Voor de 2 luifels aan de nieuwe openingen aan weerszijden van het transept

Buitenschrijnwerk

- Luiken in buitengevel; constructie bekleed met staalplaat, wit. Voor de opengaande luiken aan de 4 nieuwe gevelopeningen aan het plein.
- Voorzetramen; staal, kleur passend bij bestaand schrijnwerk
- Performante, dubbele, heldere beglazing volgens ontwerpcriteria EPB

Kleurpalet interieur

Het huidige palet wordt gedomineerd door het wit van de mooie hoge wanden. Deze vlakken worden begrensd door architectuurdetails met fijne neogotische profilering. Net in deze randen worden de materialen getoond; natuursteen in combinatie met rode baksteen. Binnen de sobere kleurstelling is de tactiliteit van de materialen erg belangrijk. We bouwen verder op dit thema. We voegen een extra laag in een materiaal toe; het hout van de spitsboogramen en bibliotheekkasten. Ook de gordijnwanden en het gekleurde plafond van het koor voorzien we in een tint passend bij dit palet.

Vloeren en plafonds

- Vloerafwerking; behoud van de bestaande kerkvloer in blauwe steen
- De verhoogde vloer in het transept zoveel mogelijk op basis van de te recupereren bestaande vloer.
- De Vloeren op de mezzanines; houten planken vloer, donker gebeitst om de continuïteit op de bestaande vloer op gelijkvloers te verzekeren.
- Recuperatie van de bakstenen gewelven.
- Onder de mezzanines; CLT paneel, wit gebeitst

Wanden

- De wanden bestaan uit houten constructies bekleed met gipskarton. Ze worden wit geschilderd. Verder kleuronderzoek zal de exacte levendige tint wit bepalen, om het zachte lichtspel in de hoge ruimte en de combinatie met de rode accenten verder uit te spelen.

Binnenschrijnwerk en vast meubilair

- Spitsboogramen; massief eik
- Alle zichtbare kastonderdelen worden uitgevoerd in eikfineer multiplex drielaags transparant gebeitst
- Luiken in binnenwanden; panelen wit gelakt

Visie op renovatiewerken

Links:

1. Interieur kerk middenschip
2. interieur kerk transept
3. Zicht kerk aan Schelde

Rechts:

4. Gevel kerk aan plein

1.

2.

3.

Het kerkgebouw

Indrukwekkend is de Sint-Martinuskerk wel, met haar neogotische strenge uitstraling en dominant aanwezige toren. Aan de buitenkant overheersen de daken in natuurleien en de gevels in baksteen afgewisseld met arduin. Verborgen achteraan bleef nog een getuige van lang geleden bewaard: het 15de eeuwse koor. Verder vertelt het gebouw vooral over haar recente geschiedenis: dat van de diepgelovige 19de eeuw, de oorlog van '40-45 en de wederopbouw. Eens binnen in de kerk zien we dezelfde materialen verwerkt in een heldere klassieke opbouw: een lang schip met zijbeuken, heel aanwezige kolommen in baksteen en arduin, kruisgewelven, een brede kruisbeuk, een koor met tongewelf. Glas-in-loodramen.

De renovatie

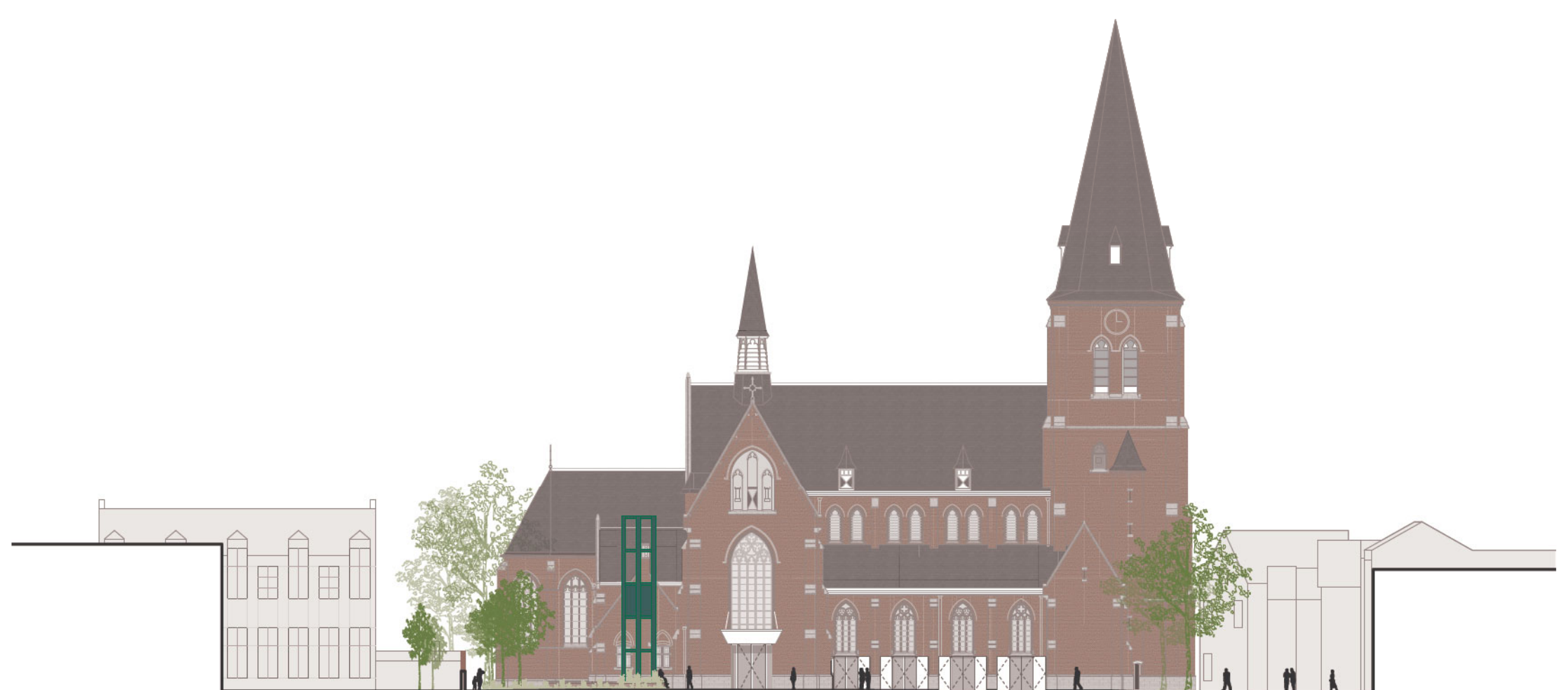
Ze staat nog stevig, de Sint-Martinuskerk. Uiteindelijk is haar structuur niet zo oud, zo lang is het niet geleden dat ze serieus hersteld moest worden en nieuwe daken

nodig had. Dat is een meevaller, vandaag. Structureel is er weinig nodig. Een reiniging van de bakstenen, hervoeogen en vervangen van verweerde stenen kan een vernieuwend en vrolijker beeld geven van de kerk. De dakbedekking en regenwaterafvoeren vervangen, de glas-in-loodramen grondig nakijken en herstellen, zorgen voor een toekomst zonder al te veel onderhoud. Binnenin hoeft er aan de kerk zelf ook niet zoveel te gebeuren. Een reiniging en kleine herstelwerken volstaan. De robuuste materialen baksteen en arduin voor kolommen en gewelven, basècle of zwarte steen voor de vloeren, wit pleisterwerk en okerkleurige hout voor het tongewelf mogen blijven zoals ze zijn; ze vormen de inspiratie voor de nieuwe ingrepen.

Het interieur en de kruisweg

In het nieuwe project blijft er minder ruimte voor de liturgische vormtaal. Meubilair, altaren, biechtstoelen, beelden en kunstvoorwerpen zijn moeilijk te integreren en nemen ruimte in. Het nieuwe ontwerp hierop afstemmen

is te beperkend. Het is niet zo dat we ze principieel willen weren of willen zien verdwijnen. De religieuze symboliek vertelt het verhaal en het ontstaan van de kerk. Maar we willen het kerkgebouw ontladen van het teveel aan objecten en haar versoberen. Een nieuwe invulling geven, zonder haar oude invulling volledig weg te denken. De glas-in-loodramen blijven met hun kleuren en figuren in ons project volop aanwezig. Ook een paar objecten in de grote open flexibele ruimte. Zoals de in de muren ingewerkte kruisweg van 1904 van de hand van Aloïse De Beule. In de zijbeuk waar we de bibliotheek, technische ruimte en bergingen plannen, komen ze niet langer tot hun recht. Hier kunnen we samen met de opdrachtgever nadenken over een uithalen en verplaatsen ervan, of over een behoud ter plaatse achter een beschermende afkasting. Wie weet komen er later weer andere indelingen, een aangepaste invulling voor een nieuw idee. We willen de toekomst van het kerkgebouw op geen enkel manier hypothekeren. Maar haar integendeel zoveel mogelijk kansen geven.

4.

Dit document werd opgemaakt in opdracht van gemeente
Zwijndrecht en team Vlaams Bouwmeester.
Contactpersoon; Tom Thys

Ontwerp; Charlotte Ardui, Sofie Beyen, Beibhinn Delaney,
Dave Depetter, Ine Huybreghs, Marie-Caroline Kawa, Pieter
Ochelen, Henk Pijpaert, Sven Sterken, Tom Thys

TV Tom Thys architecten - Studio Roma
i.s.m. Sven Sterken KU Leuven
Util Structuurstudies
Henk Pijpaert Engineering

Wolvengracht 38/4b
1000 Brussel
België

T +32 (0)219 07 63
E info@tomthysarchitecten.be
BTW BE 0871 029 415